משנה · אחרונים · מראית העין · סדר נזיקין

מראית העין על משנה אבות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראית העין על משנה אבות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראית-העין-על-משנה-אבות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 6
משנה ג 6
משנה ד 6
משנה ה 7
משנה ו 7
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 9
משנה ד 9
משנה יב 9
פרק ג 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה יג 11
משנה טו 11
משנה טז 12
פרק ד 12
משנה א 12
משנה ד 12
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה יג 13
משנה כ 13
פרק ה 14
משנה ג 14
משנה ד 14
משנה יח 14
משנה יט 14
פרק ו 15

משנה א 15
משנה ז 16

פרק א

משנה א

הלכה למשה מסיני שאין אליהו הנביא זכור לטוב בא לטמא ולטהר וכו' וחכמים אומרים וכו' אלא לעשות שלום בעולם שנאמר הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא ונאמר והשיב לב אבות וכו'. אפשר לרמוז לעשות רמז עשו ת' גונדא דיליה לאבדם וזה רמז לעשות. וכשימחה עשו שהוא מספר שלום אז יהיה ש' בעולם רמז ליקבה"ו שלום יסוד עולם מ'. וז"ש הנה שעשו סט"א שהוא קנה כמ"ש ברעיא מהימנא תשבר הקו"ף ומקנה יעשה הנה ויקים את סוכת דוד וז"ש הנה אנכי יהיה הנה בכח אנכי ויבא אליהו הנביא זכור לטוב במהרה בימינו לראות בטוב ה' בארץ **חיים**:

מסכתא זו נקראת מסכת אבות וכתבו המפרשים שהטעם שבה שלשלת הקבלה ממשה רבינו ע"ה עד סוף התנאים והן הן אבות ישראל. ואע"ג דאמרינן אין קורין אבות אלא לשלשה. אפשר דכי האי גונא דשם זה כולל ממשה רבינו ע"ה וכל קדושים ע"ס התנאים לית לן בה אמנם לפי מ"ש הר"ן והריטב"א והבאתיו בקונטריס פה אחד גבי ועכשיו קרבנו וכו' דהא דאין קורין אבות אינו אלא בתפילה ניחא:

ודרך רמז אפשר דקרא מסכתא זו אבות לעורר לב איש ישראל דחייבים אנחנו לקבל דבריהם כמצות אבות על בנים וכמה זכו בני יונדב בן רכב על ששמרו מצות אביהם ולא תימא משנת חסידים היא זו וכה תאמר לא חסיד אני להכי אסיק שמא אבות כלומר הרי אלו מעשה אבות. ובזה תשביל להטיב להדמות לאבותיך. ועוד דאם תקבל עליך אהניא לך זכות אבות להיות לך לעזר ומגן לאשר ולקיים ועוד רמז כי אבות גימטריא קדוש עם הכולל דמי שמקיים דבריהם נקרא קדוש. ועוד רמז כי אבות גימטריא שפל עם הכולל דמי שהוא עניו באמת יהיה נקל לקיים הכל ויהיה קדוש גימטריא שפל והוא כמספר אבות:

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע. אפשר לרמוז משז"ל דכל ישראל כל א' קבל חלקו במעמד ה"ס ומשה רבינו ידע אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש וזה רמז משה קבל תורה מסיני כלומר דבסיני נתנו חלקי התורה לכל ישראל. והוא קבל תורה וגם מה שנתקבל לכל א' מסיני. אך ומסרה התורה דוקא ליהושע. ואפשר לרמוז מסיני גימטריא מקל שהוא ס"ת אברהם יצחק ישראל דבזכותם נתנה תורה:

הם אמרו שלשה דברים. אפשר דאנשי כנסת הגדולה החזירו עטרה ליושנה לומר האל הגדול הגבור והנורא שהם נגד חג"ת הגדול חסד הגבור גבורה הנורא ת"ת. ולכן אמרו ג' דברים כנגד חג"ת. הוו מתונים בדין נגד ת"ת שהוא משפט. והעמידו תלמידים הרבה

לעשות חסד עמהם ללמדם תורת חסד. נגד מדת החסד. ועשו סייג לתורה נגד מדת הגבורה להתגבר על יצרם שלא ישלוט:

משנה ב

על ג' דברים העולם עומד. פירש הרב מהר"י חייון ז"ל בספר מילי דאבות דקאי על האדם שהוא עולם קטן ע"ש ואפשר דאין קיום לאדם לבטל יצה"ר כי אם בתורה דאמר הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין. ומהת"ת עלה יעלה לקיים המצות וז"ש על ג' דברים העולם שהוא האדם עולם קטן עומד על התורה לבטל יצה"ר. ואחר ביטולו על העבודה מ"ע שבין אדם למקום ועל ג"ח מצות שבין אדם לחבירו. ואפשר דהני תלתא נמח הם רמז לחג"ת. העבודה רומז לגבורה שיתגבר לעבוד עבודת הבורא נגד יצה"ר הלוחם בו תדיר. התורה נגד ת"ת. גמילות חסדים נגד החסד. וכן אמרו בזהר הקדוש בסתרי תורה ריש פרשת ויצא. על התורה דא יעקב ועל העבודה דא יצחק ג"ח דא אברהם ע"ש ונודע דיעקב אע"ה ת"ת ותפאר"ת לו מן האד"ם. יצחק אע"ה גבורה וכן גבור עם הכולל גימטריא יצחק וד' אותיות. אברהם אע"ה חסד לאברהם. אברהם גימטריא רחם. חסד רחמים:

משנה ג

אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס וכו' ויהי מורא שמים עליכם. כלומר השמרו לכם לטהר רעיון בלי מחשבה ורעותא דלבא החוצצת כי הוא בוחן לב חוקר כליות וז"ש ויהי מורא שמים עליכם שתדעו לפני מי אתם עובדים שיודע חדרי לבכם. ולכן תהיה העבודה תמה ונקיה. א"נ אפשר דהכי קאמר אם באמת תזכו לעבוד שלא ע"מ לקבל פרס בזה תזכו להשראת שכינה ויהי מורא שמים עליכם ותהיו מרכבה לשכינה. ויש מי שפורש דהזהיר לעבוד שלא ע"מ לקבל פרס. ושמא יאמר כי ח"ו הוא צריך לעבודתנו לז"א ויהי מורא שמים עליכם דמה יצדק אנוש עם אל ואם צדק מה יתן לו והכל לתועלת האדם שאם יזכה לעבוד עבודה תמה ונקיהשלא ע"מ לקבל פרס בא בשכרו כפלי כפליים ודוק הטב:

משנה ד

יהי ביתך בית ועד לחכמים. פירש הרב מהר"י חייון ז"ל שתהנה חכמים מנכסיך עד גדר שביתך יחשבו שהוא ביתם ע"ש ואפשר לתת סימן שמח זבולון בצאתך שמח ר"ת שפלות מהנה חושק שפלות נגד הוי מתאבק בעפר רגליהם. מהנה כנגד יהי ביתך בית ועד לחכמים. חושק נגד והוי שותה בצמא את דבריהם וז"ש וישכר באהלך:

משנה ה

יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך. אפשר לרמוז מ"ש הגאון מהר"ר נפתלי כ"ץ בסמיכת חכמים דף טו"ב משם המקובלים דמי שקבל לעשות חסד תכף משפיעין עליו מלמעלה וז"ש פתוח תפתח ע"ש שהאריך. וז"ש יהי ביתך פתוח שמקבל שפע מלמעלה במה שקבלת שיהיו עניים בני ביתך כי תכף בא השפע על המחשבה לבד וכך היא המדה בישראל מחשבה טובה מצרפה למעשה. וזהו פתוח מלמעלה כיון שאתה תפתח ידך:

שכל זמן שאדם מרבה שיחה וכו'. אפשר לרמוז דיש קליפת רי"ב להשכיח הלימוד כמ"ש הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל הבאתיו בקונטריס פני דוד פרשת בא דף נ"ה ע"א ע"ש באורך. ואפשר כי דבור גימטריא רי"ב כי המרבה דבור ובפרט עם האשה שהיא משכן סט"א שולט בו קליפת ריב שהוא גימטריא דבור ולכן רעה בטול יורש ר"ת רי"ב וז"ש גורם 'רעה לעצמו 'בטל מד"ת 'יורש גהנם. ולפי דרכנו למדנו שאם דבו"ר בתורה נעשה רב"י גימטריא דבו"ר וניצול מקליפת רי"ב. ואם דבו"ר בטל נאחז בקליפת ריב שהוא גימטריא דבור:

משנה ו

עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן וכו'. אפשר לרמוז כי ר"ת רב חבר דן גימטריא ריב כי בזה מבטל קליפת ריב. ובמקום ריב. יזכה ליקרא רבי. ולפי פשוטו בהני תלתא עושה לו רב וקונה חבר ודן כל אדם לזכות ודאי מסלק שנאה ותחרות ומבטל ריב וכל מיני מחלקת ואפשר דהני תלת הם נגד חג"ת עשה לך רב ת"ת וקנה לך חבר נגד גבורה להתגבר שלא יקפיד כלל ויאהבהו כנפשו. והוי דן לכף זכות כנגד חסד ורב חסד מטה כלפי חסד לדון לכף זכות:

פרק ב

משנה א

רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם וכו'. אפשר דבא להזהיר על הענוה שצריך להתבונן בה ביותר שגם שרוצה להיות עניו זמנין דהענוה תהיה גורמת לגאה וגאון וזמנין שההמון ילעיגו וידברו וגורם להחטיא בני אדם ואמרו רז"ל לעולם ישנה אדם שנים ג' מקומות ממקומו וכך היה הלל אומר הגבהתי השפלתי השפלתי הגבהתי ופירש הרב מהר"ר שמואל פרימו ז"ל דאדם גדול אם ירצה לעשות ענוה ויכנס למקום שיש שם רבים בית הכנסת או בית המדרש והוא ילך לשפל אשר במקומות אצל התנוקות בני ח' וט'

שנים וירצה לישב שם. יקומו כל העם ויחרדו חרדה גדולה ויפצירו בו ויביאוהו על כרחו לישב בראש ונמצא השפלות שעשה גרם לו להגביהו לפעמים יותר מערכו. אבל אם זה הגדול לא ישב במקומו הראוי רק למטה ב' או ג' מקומות מהמקום הראוי לו על הרוב יניחוהו שם וגם אם יפצירו בו יכול לסרב מאחר שהמקום אינו כ"כ שפל. וז"ש לעולם ישנה אדם ב' או ג' מקומות ממקומו דבזה כיון דאינו שפלות יניחוהו שם. אבל אם ישנה מקומו הרבה וילך מטה מטה אין מניחין אותו ויושיבוהו למקום יותר גדול ממקומו וכך היה הלל אומר הגבהתי השפלתי דזה דישבתי במקום גבוה רק הוא ב' ג' מקומות למטה ממקומי הראוי זהו השפלתי שיניחוני שם. השפלתי שהולך לישב במקום שפל ביותר עם התנוקות זהו הגבהתי שלא יניחוני שם ואדרבא יושיבוני במקום גדול ממקומי וז"ש השפלתי הגבהתי. ונמצא דמי שרוצה להיות עניו באמת צריך לדקדק בענוה שלא תגרום יותר גאוה וגם שהעניו מחטיא הרבים שיאמרו זה ענוה פסולה ענו"ה של צעירי"ם הוא רוצה להשתרר ועושה המצאות להגביה עצמו וכיוצא דברי נרגן אינון סגן על מגן. ורז"ל אמרו על פסוק ודוד ואנשיו הולכים בדרך בדרך ענוה. ואפשר לומר דדרשו תיבת בדרך לענוה דמי שהוא עניו ישים אל לבו שתמיד הוא הולך בדרך כל הארץ וכל ימי חיי האדם הוא בדרך הולך ומתקרב למיתה ובזו המחשבה שהיא אמיתית יהיה עניו כי מה בצע בגדולה בעולם שאינו שלו ובמה יתגאה אשר הוא בדרך המיתה ויכוין מאד דרשת רז"ל בדרך בדרך ענוה דהענוים עומדים צפופי"ם על הדרך בלכתם ילכו למות והניחו יתרם וגדולתם דאשר הם עראי דעראי. והיינו דקאמר רבי שהיה עניו ביותר ובורח מהכבוד וכמ"ש מהרי"ל ז"ל דהיה מכבד העשירים. וכן ילמדו ממנו לכבד העשירים ובזה ירויח שאם מכבדים אותו יהיה בשביל העושר כי היה עשיר גדול לא בשביל כבוד התורה ולכן הוא הזהיר על הענוה וגם זה בהעלם ואמר רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כלומר דרך הענוה המכונית דרך. איזהו הדרך הישר שיבור לו האדם שתהיה ענוה אמיתית ומתקיימת כל שהיא תפארת לעושיה שלא יחשדוהו שהיא ענוה פסולה וגם לא תגרום שיכבדוהו יותר שישפיל עצמו הרבה עד שבעל כרחו יושיבוהו במקום גדול יותר מהראוי לו. ותפארת לו מן האדם לו שירגישו במעשיו המתוקנים שהוא בורח מן הכבוד והוא באמת ולכן עביד טצדקי שלא יכירו דמענוה עושה. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה כלומר אעפ"י שהקב"ה רוצה בענוה מ"מ לא בשביל ענוה תניח לקיים איזו מצוה שלא יאמרו שאתה רודף אחר המצות או אתה זריז לקיימן כתקנן ומטעם זה תניח לקיים המצוות וסייגיהן וכיוצא. דע שענוה לבטל מצוה או זריזות לא תכון והוי זהיר במצוה קלה וכו':

ואפשר לפי פשוטו כל שהיא תפארת לעושיה וכו'. לאפוקי אם כתב ס"ת וכתב האזכרות שבו בזהב שהוא פסול דהגם שהוא תפארת לעושיה אבל אין תפארת לו מן האדם ובמקום תפארת יהיה לו גנות שהוא עם הארץ ואינו יודע שהוא פסול והוי זהיר וכו':

והנה בקונטריס חסדי אבות עם ראשי אבות הנדפס בשם הגדולים חדש הבאתי שהקשה הרב הגדול מהר"ר יעקב חאגיז ז"ל דהול"ל רבן שהוא נשיא ושם כתבתי בעניותי בזה ע"ש ועתה ראיתי להרשב"ץ ז"ל שהאריך בזה וכתב דרבי סתם מבלתי הזכיר שמו הוא מעלה גדולה יותר מרבן ע"ש:

משנה ב

יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. אפשר דרך אסמכתא מנהג רבינו האר"י ז"ל לעסוק בתורה בליל היחוד עד חצות וז"ש יפה תלמוד תורה שהוא ענין יפה לא חיוב עם דרך ארץ וכתב ר"ת דכששונה עם הוא עיקר:

וכל העוסקים עם הצבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים. פירוש ליחד קב"ה ושכינתיה. שם הוא מ'. שמים קב"ה. ולהעביר הצער מהשכינה כביכול. והם יכוונו שזכות אבותם מסייעתם תדיר כמ"ש התוספות גבי מסייע כהני דמסייע הוא בהוה. וצדקתם שהיא השכינה הנקראת צדק מתפללת תדיר וזהו עומדת לעד אין עמידה אלא תפלה. ועם כל זה דזכות אבות ותפלת השכינה עושים הרבה והם עיקר. אתם אם תכוונו בזה מעלה עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם הכל אתם:

משנה ד

רבי הלל אומר אל תפרוש וכו'. רבינו הרמ"ע ז"ל במאמר חקור דין ח"ב פרק י"ט. כתב דהוא הלל נכדו של רבי ונתקיים ברבי לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך והביאו הרב תוספת יום טוב ז"ל ופירוש זה הביאו הרב מהר"ר יוסף חייון ז"ל בספר מילי דאבות אלא דיש ט"ס בדבריו. ומ"ש דהוא הלל שתקן העבור עמו הסליחה כי הלל שתקן העבור היה הלל בן רבי יהודה נשיאה ולא בן רבן גמליאל. ומה שהקשה דבמשניות אין אמורא לק"מ דשמע מנכדו וקבעה בשמו אגב חביבותיה וברוח הקדוש ול"ג ר' הלל אלא הלל אומר. ויתכן לומר כמ"ש הרמ"ע ז"ל ואם קבלה נקבל כמ"ש הרב תי"ט ז"ל. אך מהראשונים ז"ל נראה דהוא הלל הזקן:

משנה יב

רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך. אפשר לומר דרך רמז ומוסר יהי ממון חבירך כלומר תורתו ומצותיו שהם הממון העיקרי על דרך שפירש רבינו האר"י

ז"ל ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ניצוצי הקדושה שזה רכוש העיקרי ואמיתי. ואמר יהי ממון חבירך וכו' פירוש שתשתדל להדריכו שיהיה רצוי לה' כמו שאתה עושה בשלך בלימוד' ומצותיה שאתה נזהר לבל יתערב זר ח"ו. והתקן עצמך וכו' כלומר אף שאבותיך עמי הארץ ובלתי הגונים התקן עצמך שאינה ירושה ומה שלא זכו אבותיך תזכה אתה ואתה תזכה אותם שיהיה להם נחת בעה"ב בשבילך כמו שאמרו רז"ל:

פרק ג

משנה א

עקביא בן מהללאל. אפשר לרמוז דר"ת מבע למפרע. כמו ר"ת משה בן עמרם דכל חכם גדול יש בו ניצוץ משה רבינו ע"ה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל ודרך אסמכתא ורמז וצחות כי הם ציצים ופרחים לתורה וזה רמז אמת מארץ תצמח ארץ ר"ת אסמכתא רמז צחות תצמח ובלבד שיכוין לבו לשמים הרשות נתונה אמת שהיא התורה הקדושה מארץ אסמכתא רמז צחות תצמח כי תורת ה' תמימה לא תחסר כל בה. ובזה פירשתי בעניותי מ"ש בש"ס בקמא דף נ"ב דאמרו כמה זמני מנא הא מילתא דאמרי אינשי ולכאורה יפלא מה זו שאלה איה מקום שיחת הבריות ומהדרי לאשכוחי רמז במקרא, ואולם מאחר דתורת ה' תמימה לא תחסר כל בה והיינו דבעי דהא מילתא דאמרי אינשי שהיא אמירה נכונה מוכרח שיהיה רמז בתורה, ואמטו להכי מהדר למצוא רמז בתורה. ואחר זמן מצאתי בספר מדרש תלפיות דמביא מהראשונים כעין זה: וזהו דרך כלל ואתאן למאי דקמן כי עיקר התורה להיות עניו ולהעביר על מדותיו ואם זכה לזה יזכה לתורה ויזכה לניצוץ משה רבינו ע"ה וסימן לדבר מעביר בענין מדותיו הוא ר"ת כר"ת משה בן עמרם ואפשר עוד לרמוז דזה מעביר על מדותיו מרבה שלום והוי מתלמידיו של אהרן וכן מעביר בענין מדותיו ס"ת גימטריא אהרן שזוכה גם לבחינת אהרן. ואתה קורא נעים אל תהי לועג לרש ברמזים אלו וכיוצא בהן כי כונתי להגדיל תורה והוא על דרך אסמכתא וצחות והני מילי לנערי בני ישראל למען ילמדו וה' עמם והשפיע בצחצחות: וזה דרך צחות רד העד בעם, בעם ר"ת עובר בענין מדותיו יזכה לניצוץ משה בן עמרם ר"ת וזהו העד לשון עדי ותכשיט:

דע מאין באת. רמז דנשמות ישראל אצל האורות קודם המלאכים. ולאן אתה הולך שאם זכית תהיה למ"ן למ' דידוע דהמ"ן הם מנשמות הצדיקים:

ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. לכאורה הו"ל לומר להפך ליתן חשבון ודין דבתחילה נותן חשבון ימי חייו מה עשה בהם ואח"כ יבוא לפרק נגמר הדין. ועוד לא

יצדק אומרו עתיד ליתן הדין כי הדין נגזר עליו מב"ד והאדם עצמו אינו עתיד ליתן דין ואפשר עם (עם) מ"ש בספרי המוסר דשואלים לאדם מי שעבר עבירה פלונית מה דינו ואז האדם עצמו הוא אומר מי שחטא בזה כך עונשו וחטא זה כך עונשו ואחר שהוא עצמו אומר הדין באים חשבון כמה פעמים עשה חטא זה ובזה א"ש ליתן דין וחשבון:

משנה ב

הוי מתפלל בשלומה של מלכות. שתהיה סיהרא באשלמותא וז"ש בשלום"ה של מלכו"ת שאלמלא מוראה וכו' אפשר במ"ש הרב מהר"א מונסון ז"ל דטעם השראת שכינה בתחתונים דאע"ג דאיהו לא חזי נשמתיה חזי ויראה מלחטוא:

משנה יג

רבי עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה. אפשר דאמר שחוק וקלות ראש השתים לא יכונו. אבל השחוק לבד אפשר שיהיה לטובה ומצוה כמ"ש הרב פורת יוסף חדש דף ל"ח בשם רבו ז"ל במ"ש בתעניות דף כ"ב אינשי בדיחי אנן דעל ידי השמחה עולה מבחינת קטנות לבחינת גדלות והני בי תרי בדיחי היו מעבירין צער האדם לקרבו ולהעלותו וזה רמז הפ' יצחק והעלהו כי על ידי שחוק לשם שמים מעלה השחוק של בחרות ויקח שני נעריו שנים של נערות וע"ש בדף צ"ט. הא למדת כי יש שחוק דהוא מצוה ומתקן תקונים לכן אמר רבי עקיבא שחוק וקלות ראש הני בי תרי הם מהסט"א ועבירה גוררת עבירה מרגילין את האדם ר"ת אמה סט"א מפני היד שנשתלחה יד לאמ"ה ומרגילין דנעשה לו כהתר רחמנא ליצלן וזהו ר"ת מרגילין את האדם לערוה לאמה כי זה כבר הוא מצד הסט"א ויחשב לאמה סט"א:

משנה טו

הכל צפוי וכו'. פירש הרמב"ם ז"ל כל מעשה בן אדם מה שעשה ומה שעתיד לעשות הכל גלוי לפניו ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה צדיק או רשע לזה אמר והרשות נתונה לעשות טוב או רע ואין דבר שיכריחיהו כלל וכיון שכן הוא בטוב העולם נדון להפרע מן הרשעים ולתת שכר טוב לצדיקים שהחוטא חוטא ברצונו וראוי שיענש והצדיק היה צדיק ברצונו וראוי שיקבל שכר והכל לפי רוב המעשה לפי מה שאדם כופל ומתמיד בעשיות הטוב כך שכרו מרובה שאינו דומה הנותן מאה זהובים בפעם אחת לצדקה לנותנם ומחלקם בק' פעמים עד כאן דברי הרמב"ם ז"ל. וביאר הרב מהר"ם אלשי"ך ז"ל דכך רצה הקב"ה דידיעתו אינה מכרחת אבל דיבורו יתברך מכריח וז"ש צדיק ורשע לא קאמר דהדיבור מכריח. ולפי דבריו יתישב הטב לשון משנתינו הכל צפוי והרשות נתונה דמה שהוא בידיעה אינו מכריח

והרשות נתונה משא"כ אם יש דיבור שהדיבור מכריח:

ובמה שפירש הרמב"ם והכל לפי רוב המעשה יש לדקדק דהול"ל והכל לפי רוב המעשים לפי פירוש הרמב"ם ז"ל ואפשר לומר דהשמיענו בזה דנהי דאם יתן ק' זהובים בק' פעמים נחשב לכמה מצות מיהו אם נזדמן לו פדיון שבוים בק' זהובים ופדאם דלא סגי בלא"ה הנה שכרו אתו הרבה מאד וז"ש והכל לפי רוב המעשה לרמוז נמי גודל המעשה אם הוא מוכרח אלהים יראה לו ודוק הטב. ואפשר זה רמז הכתוב נתון תתן לו הכונה תרבה נתינות כמ"ש הרמב"ם ז"ל דבזה אתה מקיים מצות הרבה. ואם אירע שאתה מוכרח לתת הרבה בפעם אחת כגון פדיון שבוים במאה זהובים לא ירע לבבך בתתך לו בנתינה אחת שחסרת מצות הרבה כי בגלל הדבר הזה שהוכרחת לתת הרבה בפעם אחת לפי הצורך יברכך ה' אלהיך ולפניו גלוי שהיה הדבר מוכרח ועל זה יברכך רוב ברכות בכל מעשה ידיך:

משנה טז

הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים. אפשר במ"ש פ"ק דע"ז דנגזר על אשתו של ר' חנינא בן תרדיון הריגה על שלא מיחתה בבעלה ומהא מוכח בהדיא דגם הנשים במידי דשייכי ערבות על האנשים וכמ"ש אני בעניי שם פ"ק דע"ז ודקדקתי על הגאון מהר"ר יחזקאל ז"ל במה שנסתפק בדין קדוש ע"ש וז"ש הכל נתון בערבון לאתויי נשים דבמידי דשייכי ערבות על האנשים. ומצודה פרוסה על כל החיים אפילו הנשים כשיש בידם למחות כאשתו של ר' חנינא בן תרדיון. וכבר בקונטריס חסדי אבות פירשתי קצת בסגנון אחר ע"ש:

פרק ד

משנה א

איזהו חכם הלמד מכל אדם. אפשר במ"ש האי מאן דיהיר חכמתו מסתלקת ממנו ואם כן בהיותו עניו חכמתו תשאר לו ובקרבו אור בו. וז"ש איזהו חכם כלומר שתמיד הוא בחכמתו ויכולנו לקוראו חכם. לז"א הלמד מכל אדם שהוא עניו ולמד מן הקטנים כמו שפירשו המפרשים ולכן נקרא חכם דכיון שהוא עניו אין חכמתו מסתלקת ממנו:

משנה ד

רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל. ר"ת גימטריא שכינה דהעניו הוא מרכבה לשכינה. ובזה זוכה להיות קדוש בגימטריא שפל. והעיקר הוא בתלמוד תורה שרומז לרוח וזהו שפל רוח שישא ויתן בתורה בענוה ובנעימה קדושה. שתקות אנוש

רמה. ועי"ז יהיה. ראש שהלכה כמותו כר"ת שתקות אנוש רמה ראש. ואפשר לרמוז כי ס"ת מאד מאד הוי שפל גימטריא מ"ח כלומר דהתורה נקנית במ"ח דברים ואי אפשר לקנותם אלא כשיהיה מאד מאד שפל רוח באמיתות ואז יהיה בעל תורה כי יקנה אשת חי"ל גימטריא מ"ח ומתחילה ועד סוף צריך שיהיו עניו באמת שאם יזוח דעתו תכף חכמתו מסתלקת גם שזכה למעלה שנקראת חכמתו עם כל זה מסתלקת ממנו ולכן הזהיר מאד מאד הוי שפל רוח תדיר ולא פסיק ואם יהיה ראש לא יתגאה ויחשוב שתקות אנוש רמה ר"ת רא"ש:

משנה ו

כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות. אפשר שכונתו ליחד קבה"ו כי כבוד רומז לשכינה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל ותורה רומז לקב"ה וזה מכבד את התורה ליחד השכינה עם הקב"ה. לזה הנה שכרו גופו מכובד על הבריות:

משנה ז

והגס לבו בהוראה שוטה. אפשר לרמוז כי גס לבו בהוראה בגימטריא שוטה. ובודאי שהוא שוטה כי בידו להתבונן ולירד לעומק הדין ונמנע ומהשטות בא להיות רשע להטות הדין. וגם לקנות הגאוה שהוא גס רוח והוא תועבה ועבירה גוררת עבירה:

משנה יג

רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד. אפשר דרמז דיכוין בלמודו ליחד הדודים קבה"ו ולהמשיך מחכמה בסוד אחותי בת אבי וזה רמז בהעלם הוי זהיר בתלמוד הוי ה"ו רמז לקבה"ו יוד רמז לחכמה וזה רמז הוי זהיר בתלמוד לכוין הו"י יחוד שלם זהיר גימטריא רכה שישנה לתלמידיו בלשון רכה ובזה יצליח בלימודו והתלמידים יעשו פרי וילמדו בכל לב ורצון טוב. ואמר הוי זהיר בתלמוד מלבד הפשוט דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה ויש ליזהר בעסק התורה. עוד בה דיהיה זהיר בסדר הלימוד שלא יתערב שום דבר אשר לא כדת ששגגת תלמוד עולה זדון ובמקום שבלימודו יהיה לו חיים אם לא יהיה כהוגן נחסר חיים וכן זדון במספר חסר אחד ממספר חיים לרמוז שאם יהיה שלא כהוגן במקום שימשך חיים עולה זדו"ן חסר א' ממספר חיים:

משנה כ

אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו. אפשר דרך רמז במ"ש הרב עיר וקדיש מהר"א גאלנטי ז"ל בספר קול בוכים דהצדיקים עושים היצה"ר טוב וצד הרע שביצר נתקן ונעשה שומר לקברו וזהו העכנא שיש בקבר הצדיקים זהו תורף דבריו. וכפי זה עכנא הוא בגימטריא קמ"א והוסף ט' ס"ה ק"ן ונמצא דיצר שהוא בגימטריא ש' אם יזכה לתקנו

יהיה עכנ"א לשומרו בקבר. ותיבת עכנא ואות ט' שרומז טוב הם בגימטריא קן. וזה רמז אל תסתכל בקנקן גימטריא יצר שהוא יצר הרע אלא במה שיש בו כי במקום קנקן נעשה ק"ן גימטריא עכנא ט' ויש לו תיקון והוא מתאוה שתתקן אותו וכמו שפירשו הראשונים נ"ן מש"ה ואליך שתתקן אותו ותקונו בתורה כמו שארז"ל אמר הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין לו דייקא תבלין להכשירו:

פרק ה

משנה ג

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם כדי להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו. אפשר דהכונה דכבר כביכול ידע צדקתו של אברהם אבינו וכבר ידע דהוא עומד בכלם ולא הוצרך לנסותו. אך שגלוי וידוע לפניו יתברך שעתידין ישראל לעשות העגל ומדת הדין מקטרגת לכך הקדים לנסות לאברהם אבינו עשר נסיונות ועמד בכלם וידעו כל צבא השמים צדקת אברהם אבינו ע"ה וזו הכנה לרחם על ישראל:

משנה ד

עשרה נסים נעשו לאבותנו וכו' עשר מכות וכו'. והכל בזכות אברהם אבינו ע"ה שנתנסה עשר נסיונות ועמד בכלן ולכן זכו ישראל בכל זה. ופרעה היה מתגאה כי יש לו עשרה במספר שמו פרעה יותר על משה וכסיל לא יבין דהעשרה רמז לעשר מכות שילקה. וגם פרעה גימטריא שנה. ושנה הוא רמז לשכינה. ויצ"מ כתב הרמ"ק ז"ל שהיה מצד השכינה ולכך פרעה גימטריא שנה בכח שנה היא השכינה נכנע והושפל ולקה עשר מכות על יד משה רבינו ע"ה:

משנה יח

משה זכה וזיכה את הרבים וכו' שנאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. אפשר לרמוז דר"ת צדקת ה' עשה בגימטריא מקל שהם ס"ת אברהם יצחק ישראל והנה צור"פ זכות אבות. גם ר"ת ומשפטיו עם ישראל בגימטריא אלהים דאהני זכות משה רבינו למתק הדינין ולהפוך מדת הדין למדת רחמים:

משנה יט

עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה. אפשר לרמוז דבהיות לו המדות האלו הולך בתום לקיים מצותיו יתברך. כי עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה. לכשתסתכל שפלה טובה נמוכה ר"ת שטן במדות אלו הוא שולט על שטן. ואין שטן שולט בו ולומד תורה ומקיים מצות ברוח. ולהפך הוא נותן יד לסט"א לשלוט

בו. וכן עין רעה רוח גבוה נפש רחבה. רעה רחבה גבוה ר"ת כמספר ת' סט"א רמז ת' דעשו ועוד ב' רמז למקורן לו ולה והכולל יחדיו ידובקו להורידו לבאר שחת משא"כ תלמידיו של אברהם אבינו ע"ה דכתיב בהו להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא:

שנו חכמים בלשון המשנה וכו'. נודע שרבינו הקדוש לא חיבר במסכת אבות כי אם חמשה פרקים כנגד ה' שרומז לשכינה שבה תורה שבע"פ ומי שמקיים מילי דאבות יכול לקיים התורה ולידבק בשכינה. גם רמז דאבות הם חג"ת להמשיך ה' חסדים לשכינה ביו"ם שידוב"ר בה. וכן רבינו הרמב"ם ורבינו עובדיה ז"ל בפירוש המשנה לא פירשו כי אם ה' פרקים. והפירוש שיש בפירוש הרמב"ם ז"ל על פרק הזה הששי אינו מהרמב"ם ז"ל כאשר יראה הרואה ממטבע הלשון. והוא מועתק מפירוש רש"י ז"ל לפרק זה הגם שיש קצת שינוי. אבל הרמב"ם לא פירש אלא ה' פרקים והמעתיקים אחרונים לקחו פירוש רש"י לפרק זה ונתנוהו בפירוש הרמב"ם ז"ל וזה פשוט ופוק חזי להגאון החסיד כמה רמזים בה' פרקים אלו ע"ש בספר מעשה רקח:

והרב מהר"ר יוסף חיון ז"ל בספר מילי דאבות פירוש מסכתא זו שחיברו בעיר לישבונה שנת הר"ל כתב דלפי שנתפשט המנהג מלפנים לקרוא המסכתא הזו בשבתות שבין פסח לחג השבועות פרק אחד בכל שבת ונשאר השבת הששי בלא פרק. חיברו הקדמונים מאמרים מרז"ל נלקטים מהגמרא והמדרשות ידברו במעלת התורה ועשו מהם פרק אחד ויקראו שמו פרק קנין תורה וייחדוהו לקרותו בשבת הסמוך לחג השבועות שבו נתנה תורה ומסדרי הפרק הזה הקדימו לשון זה שנו חכמים בלשון המשנה להודיע שאין זה הפרק מעצם המסכתא שחיברו רבינו הקדוש אבל הוא חבור מלוקט מרז"ל בלשון המשנה עכ"ד:

פרק ו

משנה א

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה. אפשר כי תורה רמז לקב"ה לשמה רמז לשכינתיה שכונתו ליחדם. זוכה זו גימטריא אחד. כה רמז לשכינה רמז שמיחד קבה"ו. ורמז שזוכה לניצוץ משה רבינו ע"ה וזהו לשמה אותיות למשה. גם רמז שיכוין שתהיה סיהרא באשלמותא וזהו לשמה אותיות שלמה. ומאחר שעל ידו יתיחדו הדודים משם ישתלשל שפע על נר"ן שלו וזוכה לדברים הרבה כל אחד כפי כונתו ומדרגתו איש אשר כברכתו ועשה את עולת"ו להאיר נשמתו והא גופ"א כסי"א מעטה תהלתו ואמר כל העוסק בתורה לשמה כל דייקא להורות כי כמה מדרגות יש בענין עסק התורה לשמה

והבטיחנו כל העוסק דהגם דאין עסקו לשמה כפי המדרגות הראויות עם כל זה כיון דנכנכס מיהא בסוג עוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וז"ש כל העוסק כל לרבות כל סוג תורה לשמה. וכבר כתבנו במ"א אשר רבינו מהר"ר חיים ויטאל ז"ל התאונן על זה דאיך יאמרו חכמי הזמן דלומדים לשמה והתנא הגדול רבי מאיר מכחישם דאמר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא ראינו שזכו לזה ועוד האריך ע"ש:

ואומרו ומלבשתו ענוה ויראה. כבר פירשתי דעוסק בתורה לשמה היינו שיכוין לבנות פרצוף לאה שנקראת ענוה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל גם תורה שבע"פ היא במ' הנקראת יראה ליחדה עם דודה וא"ש ומלבשתו ענוה ויראה ובזה פירשתי על דבר אמת וענו"ה צד"ק ותורך וכו' כמ"ש במ"א באורך בס"ד:

משנה ז

גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה. אפשר לומר בהקדמת רבינו מהרח"ו ז"ל כי כל דיבור מחסר חלק הבל א' מהנפש וזהו חומר איסור דברים בטלים וכ"ש דברים אסורים אמנם מדבר דברי תורה אדרבא מוסיף חיים וז"ש גדולה תורה שהיא נותנת חיים דלא סגי דכשמדבר דברי תורה אינו גורע מן החיים אלא אדרבא מוסיף חיים וכמ"ש הכתוב כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות **חיים**: